

Del redreç a l'expansió. Els Puiguriguer abans i després de la Guerra de Successió

JAUME DANTÍ I RIU*
Universitat de Barcelona

Resum

Malgrat la dura repressió borbònica a l'acabar la guerra, algunes de les nissagues que havien participat del redreç econòmic van poder superar el tràngol bèl·lic i esdevingueren capdavanteres de la nova expansió, d'altres assoliren el desitjat ascens social i abandonaren l'activitat mercantívol, i d'altres simplement s'extingiren.

L'objectiu del treball és la constatació de la continuïtat en aquell procés a través de l'itinerari de la família Puiguriguer, coneguda sobretot a partir de la seva participació en el comerç atlàntic amb Josep Puiguriguer i Clarina, en la que es van donar alguns dels trets paradigmàtics d'aquella burgesia emprenedora. Amb les seves arrels cap a l'interior, com a botiguers de teles i membres de la classe dirigent de Granollers, van passar a Barcelona i es van vincular amb els sectors més dinàmics de la ciutat entre 1680 i 1700, fins assolir un important nivell de renda entorn de 1720. Participaren en la companyia Feu-Feliu de la Pena, invertiren en els arrendaments barcelonins i en l'administració de drets del General, i intervingueren com a consellers en el Consell de Cent. Tot i el seu austriacisme, l'haver deixat la ciutat en els setges finals els evità una major repressió.

Paraules clau: Redreç econòmic, Puiguriguer, Guerra de Successió, austriacisme, Vallès.

*Treball realitzat en el marc del projecte «La red urbana catalana y las relaciones transpirenaicas en los siglos XVII y XVIII», HAR2012-32655 (Ministerio de Economía y Competitividad).

Resumen

A pesar de la dura represión borbónica al terminar la guerra, algunas de las estirpes que habían participado en la recuperación económica pudieron superar el trance bélico y se convirtieron en líderes de la nueva expansión, otros alcanzaron el deseado ascenso social y abandonaron la actividad mercantil, y otros simplemente se extinguieron.

El objetivo del trabajo es la constatación de la continuidad en ese proceso a través del itinerario de la familia Puiguriguer, conocida sobre todo a partir de su participación en el comercio atlántico con José Puiguriguer y Clarina, en la que se dieron algunos de los rasgos paradigmáticos de aquella burguesía emprendedora. Con sus raíces hacia el interior, como tenderos de telas y miembros de la clase dirigente de Granollers, pasaron a Barcelona y se vincularon con los sectores más dinámicos de la ciudad entre 1680 y 1700, hasta alcanzar un importante nivel de renta entorno de 1720. Participaron en la compañía Feu-Feliu de la Peña, invirtieron en los arrendamientos barceloneses y en la administración de derechos del General, intervinieron como consejeros en el Consejo de Ciento. A pesar de su austriacismo, al haber dejado la ciudad antes del sitio final les evitó una mayor represión.

Palabras clave: Recuperación económica, Puiguriguer, Guerra de Sucesión, austriacismo, Vallès.

Abstract

Despite hard Bourbon repression at the end of the war, some of the lineages who participated in the economic recovery were able to overcome the trance of war and became leaders of the new economic growth, others achieve desired social ascent and abandoned the mercantile activity, others simply became extinct. The aim of this study is the confirmation of continuity in that process through the itinerary of the family Puiguriguer, best known from his role in the Atlantic trade with Josep Puiguriguer Clarina, in which he gave some paradigmatic traits of that enterprising bourgeoisie. With its roots towards the interior, as fabric traders and members of the ruling class in Granollers, came to Barcelona and tied with the most dynamic sectors of the city between 1680 and 1700, reaching a high level income around 1720. Take part in the Feu-Feliu de la Peña company, locals invested in leases and rights management of *Diputació del General* and intervened as

boards of the *Consell de Cent*. Despite his Austracism, having left the city in the end sieges are prevented greater repression.

Keywords: economic recovery, Puiguriguer, War of Spanish Succession, Austracism, Vallès.

Com a síntesi brillant i amb visió de llarg recorregut J. Vicens escriu: «l'arrencada biològica de 1680 restà deturada per la repressió i la crisi de 1715 a 1730. Després ens anàrem refent i devers 1740 el món ens tornava a somriure».¹ Sens dubte que la Guerra de Successió i la dura repressió van comportar l'aturada del redreç de les últimes dècades del segle XVII, tenint present la doble vessant de conflicte europeu i hispànic, si bé l'anàlisi més precisa de l'activitat econòmica ha permès comprovar que encara fins a 1712 es mantenia un cert dinamisme i que a partir de 1720, i més clarament des de 1725, s'iniciava el canvi de conjuntura.² D'altra banda, ha estat igualment analitzada la majoritària vinculació de la burgesia mercantil catalana amb la causa austriacista i per aquest mateix motiu les dificultats d'adequació a la nova situació a partir de 1714, tot i la capacitat d'adaptació de bona part d'aquella que continuaria al capdavant de la represa.³ En aquest procés, entre la continuïtat i la discontinuïtat, s'hi ha situat també l'efecte de la tendència a l'ennobliment per part de l'estament dels mercaders i la repercussió sobre l'activitat econòmica, tal com ha estudiat P. Molas.⁴

1. Jaume VICENS VIVES, *Notícia de Catalunya*, Ed. 62, Barcelona, 1984, p. 141.

2. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 2005; Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Ed. 62, Barcelona, 1966, vol. II, pp. 431-458.

3. Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya. Burgesia mercantil i Guerra de Successió entre el Maresme i Barcelona*, Ed. Universitat de Lleida, Lleida, 2001, p. 212.

4. Pere MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Curial, Barcelona, 1977.

Tot i comptar amb diferents treballs sobre el redreç de finals del segle XVII, ha estat encara molt més important l'atenció que ha merescut el creixement català del segle XVIII com a fonament de la industrialització. En l'anàlisi de la recuperació de la crisi de la primera meitat del segle XVII ha ocupat un lloc significatiu la constatació de la interrelació entre les transformacions agràries, la represa manufacturera de forma descentralitzada i el nou impuls comercial, amb la configuració d'una xarxa que tenia Barcelona com a centre principal però que s'articulava alhora amb altres xarxes secundàries.⁵ En aquest marc, el seguiment de l'evolució d'algunes nissagues, particularment o a través de les companyies que aleshores es crearen, ha estat un bon mitjà per aprofundir en qüestions com el creixement de la manufactura en diverses àrees de Catalunya, el traspàs cap a Barcelona de membres d'aquelles famílies, la integració en l'estructura socioprofessional de la ciutat, la persistència del desenvolupament econòmic d'aquells indrets, la configuració de la nova burgesia comercial del segle XVIII.⁶

L'objectiu d'aquest treball és el d'aprofundir en la continuïtat d'aquell procés a través del seguiment de la família Puiguriguer, coneguda especialment per la seva participació en el comerç atlàntic en el segle XVIII,

5. Vegis com a síntesi, Jaume DANTÍ I RIU, «Catalunya entre el redreç i la revolta: afebliment institucional i diferenciació social», *Manuscrits*, 30 (2012), pp. 57-64; Joan GIMÉNEZ BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII. Un microcosmos en moviment*, Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 2001; Albert GARCIA ESPUCHE, *Barcelona entre dues guerres. Economia i vida quotidiana (1652-1714)*, Eumo Editorial, Vic, 2004; J. Dantí coord., *Les xarxes urbanes a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 2011.

6. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social*, pp. 121-171; Isabel LOBATO FRANCO, *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial (Barcelona 1650-1720)*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1995; Benet OLIVA, *La generació dels Feliu de la Penya*; Gemma GARCÍA FUERTES, «De la conspiració austriacista a la integració a la Nueva Planta: la familia Duran, máximo exponente de la burguesía mercantil barcelonesa del siglo XVIII», a C. Martínez Shaw, ed., *Historia moderna. Historia en construcción*, vol. 2, Ed. Milenio, Lleida, 1999, pp. 513-527; Jaume DANTÍ I RIU, «Món rural i món urbà. Els Guàrdia de Castellerçol, paraires i arrendataris del glaç», *Pedralbes*, 28-II (2008), pp. 887-904.

amb Josep Puiguriguer i Clarina i Pau Puiguriguer i Quintana.⁷ Ens fixarem justament en el període d'inici del seu ascens en el segle XVII i fins a superar la Guerra de Successió, fase en la qual es va produir el traspàs del primer membre de la família de Granollers a Barcelona i en la que es posa de manifest com, malgrat els condicionants del conflicte bèl·lic, un sector d'aquella burgesia hauria aconseguit acumular el capital suficient per poder seguir protagonitzant el creixement del segle XVIII.⁸ D'altra banda, es tracta de constatar fins a quin punt l'impuls i l'atracció que exercia la ciutat de Barcelona va condicionar o no el desenvolupament dels pobles i viles de la seva pròpia xarxa urbana i el caràcter d'aquella articulació.

1. Els Puiguriguer botiguers de Granollers

La zona del Vallès i la vila de Granollers en particular ocupaven un lloc significatiu entre les àrees d'abastament properes a la ciutat de Barcelona, si més no des de la segona meitat del segle XVI, tot i que la seva situació entre importants vies de comunicació des de l'antiguetat —la via dels «Vasos Apol·linars» de França cap a Tarragona; la de *Barcino* a *Ausa* i fins al Pirineu; i la que la unia amb el Maresme, d'*Iluro* a *Aquae Calidae*— ja havia contribuït a caracteritzar la vila per la seva dedicació mercantívol.⁹ La funció de vila mercat en un entorn exclusivament rural, amb un clar predomini de la producció de cereals, es va accentuar al llarg dels segles XVI i XVII en el context del creixement agrari a partir de

7. Carlos MARTÍNEZ SHAW, *Catalunya en la carrera de Indias*, Crítica, Barçona, 1981; José M. OLIVA MELGAR, *Catalunya y el comercio privilegiado con América. La Real Compañía de Comercio de Barcelona a Indias*, Publicacions Universitat de Barcelona, Barcelona, 1987.

8. A partir de la localització a Barcelona i en la vinculació a la companyia de Feliu de la Penya veigis MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València*, pp. 121-161.

9. La primera referència al mercat de Granollers és de l'any 1040. Jaume DANTÍ RIU, *Terra i població al Vallès Oriental. Època moderna*, Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana, Santa Eulàlia de Ronçana, 1988, pp. 243-249; Albert GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña 1550-1640*, Alianza Editorial, Madrid, 1998.

1550 i alhora amb els efectes de la major interrelació amb la ciutat de Barcelona. El millor reflex de l'expansió de Granollers a la segona meitat del segle XVI va ser la construcció de la Porxada com a llotja del gra, entre 1586 i 1587, al bell mig de la seva Plaça Major. Per tal de cobrir la demanda manufacturera de l'àrea d'incidència principal, la de la comarca, també es desenvolupava una producció artesanal molt diversificada, amb poca especialització, tot i que a Granollers els sectors del cuir i de la pell fou durant temps el més nombrós, tal com apareix en els fogatge de 1515 i en l'enquesta cadastral de 1716, sobresortint els sabaters i els assaonadors.¹⁰ El sector tèxtil, de lli i de llana, era present arreu però només assolí una major dedicació en poblacions com Castellterçol, Sant Feliu de Codines o Cardedeu, particularment a la primera amb un augment progressiu que culminà en el segle XVIII. El 1787 constaven 352 "fabricants" i menys d'un centenar de pagesos, mentre que a Granollers el 1515 hi constaven 21 teixidors de llana, el 1716 eren 3 i el 1791 només arribaven a 16.¹¹ Pel que fa al comerç de teixits, des de mitjan segle XVII fins a 1716 només hi havia dos botiguers de draps, si bé el 1699 s'instal·lava una nova botiga per part d'un pare de la població veïna de la Garriga, tal com es registrava en la recaptació del dret de bolla.¹²

Pel que fa a la relació econòmica d'aquella àrea amb la ciutat de Barcelona, cal tenir present que es veia també afavorida pels vincles polítics establerts des de la Baixa Edat Mitjana amb l'obtenció de múltiples privilegis de carreratge, el de Granollers fou concedit pel rei Alfons el Magnànim el 1418 tot i que l'aprovació per part del Consell de Cent no arribà fins el 1436.¹³ El carreratge feia extensius a aquelles poblacions els drets i privilegis que gaudien els ciutadans barcelonins i alhora la ciutat

10. Sobre el document de preparació per al cadastre vegis, *Respuestas a unas preguntas a las cuales deben satisfacer de Comun y Particular del término y villa de Granollers, Obispado de Barcelona*, Gràfics Joseph, Granollers, 1934.

11. DANTÍ I RIU, «Món rural i món urbà», p. 889.

12. ACA, Generalitat, D-63, D-78.

13. AMG, Llibre de Privilegis, fol. 201. Jaume DANTÍ I RIU, *Granollers vila reial i*

disposava d'un cert ascendent sobre totes elles. Fou a partir de mitjan segle XVI quan s'intensificaren les relacions econòmiques del Vallès amb Barcelona, en primer lloc per l'abastament de blat, però progressivament amb altres productes.¹⁴ La manufactura de la pell, sense assolir el nivell de producció de Manresa, Igualada o Vilafranca del Penedès, fou de les més actives en aquella relació, ja fos per l'adquisició de pells en brut o de cuirs adobats.¹⁵ Encara que amb menys volum que Granollers, les poblacions de Sant Celoni i de Caldes de Montbui també eren presents en aquella xarxa de producció i comerç. L'altre producte que enllaçà els interessos econòmics de Barcelona amb els del territori vallesà fou el glaç i la neu, a partir de la generalització del seu consum des de finals del segle XVI, ja que es tractava de la zona principal de proveïment.¹⁶ En la producció, el transport i la comercialització del glaç o la neu hi participaven diferents sectors socio-professionals, pagesos, paraires, traginers, mercaders, que vinculaven la pluriactivitat rural amb un nou àmbit d'inversió urbana. La vila de Granollers esdevenia en aquest cas un important centre d'intermediació, com a lloc d'emmagatzematge de la neu del Montseny per ser transportada després a Barcelona, motiu pel qual hi havia també un nombre significatiu de traginers.¹⁷

En aquest context l'itinerari econòmic i social seguit pels Puiguiriguer pot reflectir el procés de configuració dels capdavaners de la burgesia comercial catalana, amb arrels rurals o si més no de fora de la ciutat de Barcelona, que protagonitzaren el redreç de finals del segle XVII i que continuaren el seu ascens en el segle XVIII malgrat l'impacte de la Guerra

carrer de Barcelona, Ajuntament de Granollers, Granollers, 1999.

14. Emili GIRALT RAVENTÓS, «En torno al precio del trigo en Barcelona durante el siglo XVI», *Hispania*, 70 (1958), pp. 38-61.

15. GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo*, pp. 196-197.

16. GARCIA ESPUCHE, *Un siglo decisivo*, pp. 247-262.

17. Jaume DANTÍ, Cinta CANTARELL, Pere CORNELLAS, *Pous de glaç al Vallès Oriental*, Consell Comarcal, Granollers, 1999.

de Successió. La manca d'un arxiu patrimonial i la desaparició dels arxius notarial i parroquial de Granollers dificulten el coneixement més precís dels orígens de la família abans del segle XVII, així com de la seva composició degut a l'habitual repetició de noms en les diferents generacions. Tot i que s'ha dit de la seva procedència pagesa, el primer membre de la nissaga del que es té notícia és Pau Puiguriquer que hauria nascut entorn de 1632 i que ja constava com a botiguer de teles a Granollers a mitjan segle.¹⁸ Aleshores es tractava ja d'una família que formava part de la classe dirigent de la vila, ocupant diferents càrrecs en el consell. Entre els germans, Francesc era també botiguer de draps i Jaume, prevere, era doctor en drets i ocupava el benefici de la capella de Sant Jaume de la mateixa parròquia de Granollers.¹⁹ Com era habitual, les vinculacions matrimonials les establiren amb famílies d'una posició social propera, Pau es casà amb Caterina Riera, una nissaga de sastres de la vila, i Francesc ho feu amb Maria Calvet de família de negociants, també de Granollers. Entre 1661 i 1662 mentre Pau Puiguriquer era conseller Esteve Calvet era batlle de la vila.²⁰

Tot i que els botiguers de teles a Granollers eren molt pocs, dins de la relativa recuperació econòmica que també es feu palesa en aquella vila en el darrer terç del segle XVII s'hi pot comptar l'augment de les botigues, de dues a tres, entre 1662 i 1701. La de Pau Puiguriquer es va mantenir com la principal mentre la de Josep Cuberta desapareixia o era substituïda per la de la família Artigas a la dècada dels vuitanta i en els darrers anys del segle s'hi afegia la d'Antoni Fauria, amb una important diferència del volum de negoci entre la primera i la resta. La botiga de Pau Puiguriquer formava part de les proveïdes per la companyia Feu-Feliu de la Penya,

18. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València*, p. 160.

19. ADB, Llibre d'òbits de Granollers, 1715-1725. El Dr. Jaume Puiguriger moria el 5 de gener de 1716 i el dia 6 se li feia un enterrament solemne propi de la seva condició social.

20. AMG, Llibre de deliberacions, 1658-1662, 3192/3.

relació que deuria afavorir la vinculació posterior del fill Joan Puiguriquer.²¹ El desenvolupament econòmic de Pau Puiguriquer es manifestava en una certa diversificació de l'activitat i així també participava en els carregaments que feia el mercader de Mataró Josep Mates, en l'exportació de fruits secs, pinyons i avellanes, així com en la importació de tot tipus de productes, alhora que esdevenia un parçoner més en barques d'aquell mateix port.²²

La significació econòmica i social tenia el seu reflex en l'àmbit polític, de manera que Pau Puiguriquer ocupà diferents càrrecs en el govern de la vila. Amb menys de trenta anys era membre del Consell, fou conseller segon i conseller en cap, llocs que alternà amb el d'oïdor de comptes i fins i tot amb el de credencer de les carnisseries.²³ Participà com a síndic de Granollers a les Corts de 1701-1702 i com a tal va formar part de la comissió de dotze persones nomenades per a la recaptació del donatiu acordat.²⁴ D'altra banda, la vila de Granollers disposava, des de 1599, del privilegi de comptar amb quatre persones que tinguessin el títol de "burgesos honorats", equivalent al de ciutadà honorat, al que podien accedir mercaders i notaris, Pau Puiguriquer assolí el reconeixement d'aquell

21. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València*, pp. 12-171. La companyia dedicada al comerç de teixits sembla que s'havia constituït a a partir de 1670. AHPB, Notari Bonaventura Vila, «Liber ultimus concordie», 766/71 (24-X-1675), 766/72 (29-I-1687). Pau i Jaume Puiguriquer constaven com a deutors de l'esmentada companyia.

22. Joan GIMÉNEZ BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII*, pp. 598-599. Josep Mates dels mercaders mataronins més actius en l'exportació i importació cap a Cadis, nord d'Àfrica o cap a Marsella. Joaquim LLOVET, *Mataró 1680-1719: el pas de vila a ciutat i a cap de corregiment*, Mataró, 1966. L'autor publica el document de declaració de parçoners de la barca Sant Desideri, situada a Mataró, entre els quals constava Pau Puiguriquer (21 de setembre de 1692).

23. AMG, Llibre de deliberacions, 1679-1682, 3193/4, fol. 83. El 1682 fou extret com a canceller en cap.

24. *Dietaris de la Generalita de Catalunya*, vol. X, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007, p. 95.

ascens social el 1703.²⁵ Fou per aquell títol que també va poder ocupar el càrrec d'oïdor de comptes.

2. De la vila a la ciutat. Els Puiguriguer a Barcelona

Tal com s'ha dit, el redreç econòmic iniciat de forma descentralitzada s'acabava reflectint també a la ciutat de Barcelona, ajudat per la xarxa de relacions que establien els sectors més dinàmics d'aquella burgesia mercantil. Va ser freqüent, doncs, que en aquelles dècades s'hi desplaçessin alguns dels fills d'aquelles famílies que continuaven mantenint l'activitat fora de la ciutat. Fou el cas de Joan Puiguriguer, un dels fills cabalers de Pau, que inicià la trajectòria de la família a la capital catalana a partir dels passos ja fets des de la seva vila d'origen.²⁶ La integració efectiva en el món econòmic i social de la ciutat la iniciava el 1684 amb la realització de l'examen per ser admès a la confraria de mestres botiguers, condició necessària per poder parar i obrir botiga.²⁷

Ajudat probablement per les relacions que havia establert anteriorment, el 1686 ja s'incorporava a la companyia que havien creat Pau Feu i Salvador Feliu de la Penya, just a la mort d'aquest, a la que hi entrava com a soci i administrador de la botiga.²⁸ Tal com P. Molas observà en l'estudi de l'evolució de la companyia, la inversió inicial de Joan Puiguriguer era, però, modesta al costat de la dels altres dos socis, 1.100

25. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, p. 1702.

26. ADB, Llibre de baptismes de Granollers, 1638-1672. Pau Puiguriguer i Caterina Riera van tenir deu fills, alguns dels quals van morir com albats, i Joan fou el quart dels que van viure (va néixer el mes de gener de 1664).

27. AHCB, Gremis. «Llibre de consells de la confraria de mestres botiguers» (1682-1707), 4-14, fol. 17. L'examen consta realitzat el 14 de maig de 1684 i el 22 de maig ja participava com a membre del consell de la confraria. Havia de disposar de recursos suficients per poder complir amb les obligacions del gremi, entre les quals hi havia la de contribuir a les pensions del censal que tenien creat amb la comunitat de preveres de Santa Maria del Mar.

28. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València*, pp. 121-138.

lliures i 19.478 lliures respectivament. Tot i que la diferència en la inversió es va mantenir, com era habitual entre botiguers i mercaders, el 1697 Puiguriguer havia multiplicat per set el seu capital i així es va mantenir pràcticament fins a la dissolució de la companyia el 1708. Malgrat les oscil·lacions de la companyia, durant el període en el que Joan Puiguriguer en fou l'administrador, de 1686 a 1703, s'assoliren els nivells més alts de capital i de beneficis, a partir d'aleshores s'estancà i amb la guerra s'arribava a la davallada.

D'altra banda, l'estratègia matrimonial esdevenia un factor important en aquell procés d'integració. El 1688 es signaven els capítols entre Joan Puiguriguer, botiguer de Barcelona, i Maria Rosa Clarina, filla de Jaume Joan Clarina, corredor d'orella de la mateixa ciutat.²⁹ La família Clarina també estava vinculada amb els membres de la companyia Feu i Feliu de la Penya, com ho reflecteix que un Josep Clarina, també corredor d'orella, fos un dels marmessors del testament de Pau Feu entorn de 1670.³⁰ No és estrany, doncs, que entre els testimonis dels capítols esmentats hi hagués Narcís Feliu de la Penya.

Una prova de la significació econòmica d'aquell matrimoni, a part dels testimonis, era el nivell del dot: els Clarina aportaven 275 dobles d'or i els Puiguriguer 60, a les que hi afegirien 137,5 dobles més com a compensació ("escreix") a la dotació de la núvia. Es tractava, doncs, d'una relació de doble interès, favorable econòmicament i oportuna socialment en la mesura que els Puiguriguer consolidaven la seva inclusió en el món comercial barceloní que liderava el redreç de l'època.³¹

29. AHPB, Notari Tomàs Simon, «Plec de capítols matrimonials», 839/75 (12/IX/1688). Maria Rosa Clarina feia constar que era menor però que renunciava al dret que aquella condició comportava, és a dir a la plena restitució del dot si moria sense fills, per tal que Joan Puiguriguer el tingués garantit en tota circumstància.

30. De fet el qui apareixia relacionat amb Pau Feu i Salvador Feliu, el 1676, era Josep Clarina, també corredor d'orella, vegis MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social*, p. 150.

31. R. CONGOST, «Els dots com a indicadors de les desigualtats socials i de la seva evolució en el temps», dins R. Ros, ed., *Els capítols matrimonials: una font per a la història social*, Girona, 2010, pp. 161-193. Tant en un cas com en l'altre es tractava de dots de benestants, el dels Clarina entorn de les 1400 lliures i el dels Puiguriguer prop de les 1000 lliures.

Situat en el nucli més dinàmic d'aquella burgesia, Joan Puiguriguer invertia igualment en altres activitats econòmiques que podien generar uns beneficis importants i que contribueixen a explicar el seu ascens. En plena Guerra dels Nou Anys, el 1690 participava en la constitució d'una companyia per a la provisió de gra a l'exèrcit per un any, al costat de Pau Feu, Joan Navarro, els holandesos Joan Kies i Arnald de Jäger, Joan Llinas, Francesc Falguera, Joan Lapeyra, Andreu Trulles i el mataroní Francesc Feliu de la Penya.³² Amb el mateix objectiu de diversificar les inversions i els ingressos també participava en l'arrendament de la bolla.³³

Un graó important dins del procés d'ascens econòmic i social de Joan Puiguriguer fou el pas de botiguer a mercader de llotja, admissió que es produïa el 1705, i que reflectia el creixement de la seva activitat comercial. La liquidació de la companyia amb Salvador Feliu de la Penya no va suposar una davallada personal ja que tot i la guerra apareix igualment relacionat amb importants operacions d'importació com la declarada davant el tauler del General de Mataró el 1709. En aquella ocasió el representava com a factor el negociant mataroní Josep Mates (menor) que detallava l'entrada en aquell port de mercaderies procedents d'una pollacra presa per un vaixell anglès on hi havia gomes diverses, cera groga, teles, indians de Pèrsia, mussolines, cotó de llevant, cordovans i 86 quintars de seda de Xipre d'un cost de 17.888 lliures.³⁴ Un cop més es tractava de la continuïtat de les relacions establertes ja pels Puiguriguer de Granollers amb Josep Mates (pare) quan entorn de 1674 actuava com a factor de Pau Puiguriguer en exportacions i importacions per la Mediterrània.

Una altra mostra de la seva significació dins de la societat barcelonina va ser la participació en les institucions de la ciutat. Encara que no es

32. AHPB, Notari Rafael Albià, «Liber tercius concordie», 818/88 (24/IV/1690). Es tractava d'un contracte de gran volum, encara que la part de Puiguriguer era menor, ja que suposava aportar 90 mil quarteres de blat i 130 mil d'ordi. Com a conseqüència del contracte Kies aconseguiria la concessió del títol de cavaller i Jäger el de ciutadà honorat.

33. AHPB, Notari Domènec Rojas, «Primus liber concordiarum», 863/70 (9/VIII/1699).

34. Citat per J. GIMÉNEZ, *Mataró en la Catalunya del segle XVII*, p. 602.

coneix cap actuació explícita en suport de la causa austriacista, va ocupar càrrecs tant a la Diputació com al Consell de Cent durant el període de la guerra. El 1706 estava insaculat a la bossa de diputats i oïdors reials i com a tal fou escollit per a la comissió que havia de resoldre el conflicte plantejat per l'arrendatari de l'estanc del tabac.³⁵ Així mateix va ser extret com a suplent per a una divuitena que havia de deliberar sobre l'acceptació de la proposta del Lloctinent general de que sortissin dos membres de la Diputació a recórrer el país per tal que els sometents es convertissin en exèrcit regular.³⁶

La presència de Joan Puiguriguer en el Consell de Cent es va produir ja en plena guerra i amb la condició de mercader. A partir de 1709 va ocupar diferents càrrecs començant pel de conseller 4t; entre 1712 i 1713 era un dels prohoms del consell per l'estament dels mercaders.³⁷ Amb tot, el 1713, en el setge final, va abandonar la ciutat conjuntament amb el seu fill Josep i per aquest motiu els seus béns van ser segrestats.³⁸ El 1715 havia tornat a Barcelona i declarava que les cases que tenia al carrer Montcada i al dels Assaonadors eren deshabitades per estar derruïdes per causa de les bombes del darrer setge, només hi havia «un quarto adobat en lo qual fa sa habitació».³⁹

Passada la guerra i probablement per no haver-se distingit en la resistència recuperaren les propietats i continuarien l'activitat comercial creient encetada abans. La represa va ser ràpida, el 1716 s'hauria normalitzat la vida a la casa gran del carrer Montcada on residia amb la seva dona i el

35. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, p. 685.

36. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. X, pp. 748-750. L'extracció es realitzà el 5 de desembre de 1706.

37. AHCB, Consell de Cent. Deliberacions, II-222, fol. 6.

38. ACA, Audiència 137, fols. 204-207. En la consulta per a ser cònsol de llotja, Josep Puiguriguer fa constar la sortida, conjuntament amb el seu pare, així com el segrest (24/VII/1725).

39. AHCB, Gremis–varia, vol. 7, fols. 392-393. Segons aquesta declaració, els mals que aquelles cases haurien sofert es valoraven en 92 lliures i 8 sous, mentre que el valor del lloguer s'estimava entre 50 i 60 lliures i rebia un cens de 15 lliures.

seu fill, però també amb dos clergues, dues criades i un criat.⁴⁰ El testament que redactà el 1722 reflectia la confirmació de la situació social i econòmica. La sepultura s'havia de fer a Santa Maria del Mar, en el vas que tenien davant mateix de l'altar major i a tocar de les escales del presbiteri, lloc propi de les famílies de mercaders benestants i de privilegiats. D'altra banda, també resultava significatiu el llistat de marmessors del testament on es posa de manifest la intensa endogàmia socio-professional, tant en el lloc de procedència, a Granollers, com a Barcelona, ja que a part d'un prevere beneficiat de la Seu barcelonina la resta eren membres de la família entre els quals predominaven els botiguers, els corredors d'orella, algun doctor en drets i algun adroguer.⁴¹ En el testament deixava com a usufructuària a l'esposa, Maria Rosa Clarina, amb l'obligació de mantenir el fill Josep i a la família quan en tingués, alhora que aquest quedava com a hereu, i ambdós havien de tenir a casa el clergue Dr. Gabriel Roger tal com havia estat fins aleshores. Aquest darrer fet, incorporar un eclesiàstic a la llar familiar, era una mostra més de l'estatus social assolit pels Puiguriguer i que quedava clar que no s'havia perdut amb la guerra. Joan Puiguriguer moria el 1727 i en l'inventari del béns rebuts que feia la vídua, tal com preveia el testament, quedava palès el nivell de riquesa acumulat per aquell mercader com a resultat d'una important diversificació de les inversions aprofitant fins i tot les circumstàncies de la guerra i mantenint-la posteriorment.⁴²

3. *El patrimoni Puiguriguer*

Tot i que no hi ha notícia de en quins moments en Joan Puiguriguer va adquirir les diferents propietats immobiliàries, no hi ha dubte que protagonitzà un important procés d'enriquiment en un període de temps prou limitat. L'habitatge principal estava situat al carrer Montcada, fent

40. AHC B, Cadastre, 1-59, fol. 245.

41. AHP B, Notari Pau Ricós, «Llibre de testaments», 922-14 (28/VII/1722).

42. AHP B, Notari Pau Ricós, «Llibre d'inventaris i encants», 922-15 (30/VIII/1727).

cantonada amb el carrer Assaonadors i a tocar de la capella de Marcús, la via on des del segle XIV, però més intensament de del segle XVI, s'hi van anar localitzant les famílies capdavanteres de la burgesia mercantil de la ciutat i algunes de la noblesa. Disposava del que s'anomenava una “casa gran” amb quatre portals, un dels quals donava al carrer dels Assaonadors.⁴³ La propietat en aquell indret, a part de la casa principal, també incloïa una altra casa en el mateix carrer, al costat d'aquella, i dues més al carrer dels Assaonadors. I encara, sense perdre l'arrel vallesana, havia heretat una casa a la plaça Major de la vila de Granollers.⁴⁴ En relació a la declaració d'estat ruïnós de les cases que tenia a Barcelona el 1715, l'inventari només descriu la principal que estava refeta i tota ella era utilitzada. La casa gran tenia l'estructura i tots els elements que eren propis d'aquell tipus d'edificis: un patí central, al primer pis dues sales, un “estrado”, la cuina, el menjador, una sala «on es fa el negoci», diverses cambres, la major part d'elles amb balcó, i la capella; al segon pis hi havia altres cambres.⁴⁵ Cadascun d'aquells espais tenia el seu mobiliari específic, molt abundant i de qualitat, fet que també reflectia la vida social que s'hi desenvolupava.⁴⁶ La representació del nivell de riquesa el mostrarien les set dotzenes de coberts de plata i les joies d'or, amb diamants i pedres precioses que es guardaven en els respectius armaris de la sagristia de la capella i de l'habitació del difunt.⁴⁷ La casa, que encara existeix, conserva

43. GARCIA ESPUCHE, *Barcelona entre dues guerres*, pp. 49-63. Tal com exposa amb detall l'autor, les “cases grans” era el terme utilitzat a Barcelona i que en altres indrets correspondria al de palau.

44. La casa que tenia a Granollers també estava situada en el nucli més benestant i alhora mercantívol ja que tenia dues portes a la plaça Major, on hi havia la Porxada o llotja del gra, i una altra porta que donava a la plaça de les Olles que era un altre dels espais de mercat.

45. AHPB, Notari Pau Ricós, «Llibre d'inventaris i encants», 922/15.

46. Serveixi d'exemple l'existència de 33 cadires grans (moltes de braços), 53 cadires més i 34 tamborets.

47. Les joies estaven en un armari gran entretallat de marfil i específic per a aquella funció.

diversos elements dels segles XVI al XVIII com el pati central, l'escala o els arcs gotitzants dels balcons del carrer Assaonadors.

El patrimoni del mercader Joan Puiguriguer es completava amb les inversions rendistes, els censals esmerçats sumaven més de vuit-centes lliures, i amb el crèdit de diferents deutors que arribava a la quantitat de 22.540 lliures. En aquest apartat del capital era clara l'orientació fonamental vers l'activitat comercial que es manifestava no només en les magnituds sinó també en el fet que es tractava únicament de quatre censalistes entre els quals un de sol era el deutor de més del 80%. Per les característiques del deute pendent de cobrar encara s'arrossegaven, ben probablement, les conseqüències de la guerra, tant per part de particulars com de les institucions.

Per la diversitat dels deutors també es reflecteixen els diferents àmbits que abastava l'activitat econòmica. Havia participat com a arrendatari de drets fiscals del General, particularment de la bolla de Barcelona entre 1695 i 1698, conjuntament amb Pau Feu, però també després de la guerra a la bolla del Camp de Tarragona i de Montblac entre 1717-1720. Així mateix, també havia intervingut en l'arrendament de drets senyoriais com era el cas dels de la Castellania d'Amposta. També tenia pendent de cobrar la resta de la liquidació de la companyia i botiga que havia compartit amb Salvador Feliu de la Peña; era igualment creditor d'altres botiguers i mercaders com Montserrat Pedret, estretament vinculat als Feu-Feliu.⁴⁸ Per la relació que mantenia amb la vila de Granollers no només esdevenia creditor de membres de la pròpia família sinó també amb d'altres que compartien el títol de burgesos honrats com era Josep Sagarra i Berenguer.⁴⁹ De la resta de deutors, molts d'ells privilegiats, no se'n coneix la causa, però és significatiu que també en constin de residents fora de Catalunya, a Cadis, a València, a Alacant i fins a la cort de Madrid.⁵⁰

48. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social*, pp. 160-163.

49. Josep Sagarra s'havia casat amb Maria Puiguriguer, germana de Joan.

50. A Cadis era D. Juan Antonio Barberí i a la cort era Josep Faust Parera.

En la llista de deutors tampoc hi faltaven membres de famílies tant conegudes com Ramon de Dalmases i Vilana, hereu de Pau Ignasi de Dalmases, o Francesca de Vilana-Perlas, monja de Montesió i filla de Ramon de Vilana-Perlas.⁵¹

La fortuna de Joan Puiguriguer havia començat a configurar-se abans de la guerra, però fou durant i després del conflicte quan encara s'engrandia més. La darrera part d'aquell inventari resulta especialment interessant ja que fa referència als capitals que tenia esmerçats fins al mateix moment de la mort i entre ells sobresurt la inversió en el comerç marítim tant mediterrani com atlàntic. Els interessos directes en aquest darrer àmbit s'esmenten de passada quan en relació a *l'asiento* de gra fet al monarca el 1690 es diu que hi havia partides que ja es consideraven cobrades al Regne del Perú i a Terra Ferma, donant així per suposada la presència en aquella àrea. Encara del període de la guerra, com a arrendatari de la bolla entre 1707 i 1710, tenia una aportació feta a Carles VI que havia de cobrar a Gènova a través d'un representant. Com era freqüent entre els principals mercaders catalans d'aleshores, Puiguriguer s'havia vinculat igualment amb el comerç amb Càller.

Durant la guerra, entre 1708 i 1709, també havia fet crèdit a la companyia de Dalmases, Catta i Piria, administrada per Pau Dalmases, en el negoci de la importació de bacallà, i que encara no havia pogut recuperar pel deute d'un tercer en aquella operació.⁵² Un altre àmbit d'inversió era el de l'exportació dirigida cap a Cadis o a Gibraltar, amb una clara orientació vers el comerç atlàntic, ja fos cap a Europa o cap Amèrica. Entre els productes d'exportació en aquest cas hi havia el vi.

Una darrera mostra de la capacitat inversora és la participació en el finançament de vaixells, i en els seus nolis, establerts a diferents ports de la costa catalana. Era partícip de la barca Sant Fèlix i Ntra. Senyora de la

51. Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740). Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes*, Eumo, Vic, 2000.

52. Es tractava del deute de 7000 lliures que tenia D. Basilio Mancelou, del qual li corresponien 314 lliures i 2 sous a Joan Puiguriguer.

Misericòrdia del Port, amb el patró Manuel Clausell de Canet (en aquest mateix patró li finançà el buc i els nòlits d'un viatge que feu per la costa peninsular); del gànguil del patró Fèlix Terrassa; del pinco Sant Josep i Sant Bonaventura; del patró Pau Puig de Sitges; i del llondro del patró Antoni Miró de Vilanova de Cubelles. En algun cas adquiria directament el carregament com va ser la compra, poc abans de morir, d'un vaixell de bacallà situat a Salou.⁵³

La constitució del patrimoni de Joan Puiguriguer havia estat, doncs, com en general la d'aquell sector capdavanter de la burgesia mercantil, el resultat d'una important diversificació de l'activitat econòmica, si bé el cas que ens ocupa sobresurt per la seva rapidesa.⁵⁴ En aquest sentit resulta paradoxal la clàusula que s'incorporava en alguns contractes de companyia com el que renovaren Salvador Feliu de la Peña i Joan Puiguriguer, l'any 1700, en el qual aquest constava com a administrador de la botiga amb la condició que no pogués fer altres negocis.⁵⁵ Encara que es deuria referir al marc de la companyia i amb una clara voluntat de mantenir una diferenciació social interna, foren el Puiguriguer els que continuarien el seu progrés econòmic mentre els Feliu de la Peña, pel seu major compromís polític austriacista i perquè alhora es decantaven per un cert ennoblement, van veure estroncat aquell procés.⁵⁶

4. *La continuïtat després de la guerra*

La guerra tampoc deuria afectar massa la continuïtat de l'activitat econòmica dels Puiguriguer que seguien a Granollers i que no s'havien significat especialment com a austriacistes. Així, mentre el botiguer Esteve Puiguriguer Calvet, que com a administrador dels béns confiscats i

53. La compra l'havia fet els primers dies de desembre de 1726.

54. GARCIA ESPUCHE, *Barcelona entre dues guerres*, pp. 317-320.

55. AHPB, Notari Domènec Rojas, «Concordia et alia instrumenti», 863/71 (21/V/1700).

56. MOLAS I RIBALTA, *Comerç i estructura social*, pp. 157-158.

segrestats per ordre de l'Audiència havia contret un deute amb el Reial Patrimoni, li fou embargada una casa i obligat a vendre-la, per altra banda era el germà Francesc Puiguriguer Calvet, que constava com a negociant, qui va oferir-se per comprar-la i d'aquesta manera retenir-la dins del patrimoni familiar.⁵⁷ Va ser, però, el fill d'Esteve, Pau Puiguriguer Quintana, qui va protagonitzar el gran ascens d'aquella branca familiar traslladant-se també a Barcelona com a aprenent de comerç. És conegut el seu itinerari vinculat ja al comerç atlàntic: a Cadis assolia la matrícula a la Carrera d'Índies el 1756 i s'incorporà a la factoria de Puerto Rico; esdevingué apoderat general de la Companyia de Barcelona entre 1768 i 1769 però per motius de salut ho va haver de deixar. Aquell contratemps no va impedir que es consolidés en el nucli capdavanter de la burgesia mercantil barcelonina, el 1770 sol·licitava la incorporació al Cos de Comerç i els testimonis confirmaven que es tractava d'un mercader a l'engròs, amb magatzem propi, interessat en la fabricació d'indianes i amb el doble de capital que el que s'exigia.⁵⁸ A partir de 1774 començà a ocupar diferents càrrecs a la Junta de Comerç i finalment el 1815 aconseguia el títol de Ciutadà Honrat.⁵⁹

En tot cas la major trajectòria ascendent, que seguia l'herència de Joan Puiguriguer acumulada en el darrer quart del segle XVII i durant la Guerra de Successió, fou la que va portar a terme el seu fill Josep Puiguriguer i Clarina. Amb la mort del pare, el 1727, el substituïa en el negoci i en l'estament de Llotja, alhora que començava a invertir en el comerç atlàntic a través de les barques dels Clausell de Canet amb qui

57. Arxiu Comarcal Vallès Oriental, Fons Oliveres, 100/39. Es posava a la venda el 16 de juliol de 1725.

58. BC, Junta de Comerç, llig. V, nº 26. Un dels testimonis diu que el valor dels béns era de 10.000 lliures i que el capital que disposava per al negoci arribava a les 15.000 lliures.

59. Josep Maria OLIVA MELGAR, *Barcelona y el comercio privilegiado con América*, Publicacions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1987, pp. 110-111. Vegis també MOLAS RIBALTA, *Comerç i estructura social a Catalunya i València*, pp. 160-161.

els unia una relació de feia temps.⁶⁰ Va mantenir la diversificació d'àmbits d'actuació que havia caracteritzat el període anterior, ja fos en el comerç d'aiguardent a Cadis i cap a Amsterdam i de vi des de Salou cap a Cadis, en el comerç de teixits, ja fos en el finançament d'eixàrcies a la marina o en l'arrendament del subministrament de carn a la ciutat de Barcelona.⁶¹ El gran salt fou sens dubte la participació en el comerç amb Amèrica, essent el promotor, conjuntament amb els Gibert i els Alegre, a part d'altres financers menors, d'una primera expedició que s'havia de dirigir a Veracruz el 1745 però que no arribà per haver estat presa per corsaris anglesos.⁶²

La dedicació de Josep Puiguriguer i Clarina al comerç indià fou des d'aleshores continuat i el 1755 formava part dels creadors de la Reial Companyia de Barcelona, alhora que també havia estat designat per a la comissió que havia d'aconseguir l'establiment definitiu de la Junta de Comerç, de la qual ja en fou vocal en la seva constitució el 1758. Una mostra més del potencial econòmic assolit és que des de 1748 posseïa la fragata Nostra Senyora de Montserrat i Sant Antoni de Pàdua, que va vendre a la Companyia de Barcelona el 1756, però que mentrestant la cedia en lloguer.⁶³ Va ser també en aquest àmbit del comerç amb Amèrica, tal com hem dit, on es troben les dues branques de la família, el 1768 els directors de la Reial Companyia, Agustí Gibert, Josep Puiguriguer i Clarina i Armengol Gener, nomenaven apoderat general a Pau Puiguriguer i

60. Carlos MARTÍNEZ SHAW, *Cataluña en la Carrera de Indias*, Crítica, Barcelona, 1981, p. 67.

61. BC, Fons Baró de Castellet, Arx. 358, borrador Alegre i Gibert 1740-1747. Totes aquelles operacions, realitzades entre 1740 i 1741, les feia en col·laboració amb Francesc i Joan Puget, vinculats tots a la companyia Alegre-Gibert.

62. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. IV, pp. 503-505. Vegis també MARTÍNEZ SHAW, *Cataluña en la Carrera de Indias*, p. 163.

63. AHPB, Notari Sebastià Prats, «Manuale decimum tertium», 1019/13 (18/II/1756). L'havia fet construir a Francesc Milans de Canet i la venia per 19.000 pesos als directors de la companyia en aquell moment, Bonaventura Milans, Bernat Glòria i Agustí Gibert. Per la qualitat i el tonatge (229 tones) fou anomenada «La Perla de Catalunya».

Quintana a qui li concedien tot el poder per a Amèrica i les illes.⁶⁴ Josep Puiguriguer moria entorn de 1771.

Des de la perspectiva econòmica, doncs, la Guerra de Successió havia tingut un impacte molt important, especialment entre el camperolat i la menestralia, agreujat encara pels efectes de la repressió amb la incautació de béns i amb la nova fiscalitat.⁶⁵ Malgrat tot, es confirma, però, que el redreç iniciat al darrer terç del segle XVII va tenir la seva continuïtat tot just acabat el conflicte, tractant-se, doncs, d'una aturada i no pas d'un estroncament. Una part significativa d'aquells antics paraires passats a botiguers i finalment a mercaders a l'engròs que constituïa la burgesia mercantil capdavantera de la recuperació, que havia optat majoritàriament per la causa austriacista com a major garant de les seves expectatives, es va adequar a la nova situació política i va continuar protagonitzant la transformació econòmica del segle XVIII. En aquest sentit és clar que la nova expansió no sorgia de nou de l'anomenat reformisme borbònic sinó que mantenia les mateixes bases anteriors a les que hi afegia la major orientació vers el comerç atlàntic. D'altra banda, l'exemple dels Puiguriguer ve a confirmar que la configuració de la burgesia barcelonina es realitzava amb l'aportació fonamental de famílies que procedien de la xarxa urbana que s'havia consolidat en el període anterior a la guerra, ja fos el cas més conegut de l'àrea del Maresme ja fos en aquest del Vallès.⁶⁶

64. AHPB, Notari Sebastià Prats, «Manuale vigesimum quintum», 1019/25 (30/IV/1768).

65. Joep Maria TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya. Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715)*, Rafael Dalmau editor, Barcelona, 2005, pp. 285-318.

66. OLIVA, *La Generació de Feliu de la Penya*, pp. 213-215.